

Ioana VASILESCU-COȘEREANU

ACADEMIA MIHĂILEANĂ DIN IAȘI – ÎNCEPUTURILE ÎNVĂȚĂMÂNTULUI SUPERIOR ÎN ROMÂNIA

Abstract: The history of the Academy "Mihăileana" is connected with the history of the Romanian school till 1835. Only from that perspective we can evaluate and emphasize the context of development of the modern Romanian school (the secondary and high education), the evolution of the culture, training and education till 1860 – the year when the university was opened. But the first institution of superior education in Romania was the Academy "Mihăileana", even though we can speak about its abolition in 1848.

When we study the activities and the existence of the Academy "Mihăileana" we make a reference to times when Gheorghe Asachi, Ion Ghica, Mihail Kogălniceanu enriched with their creative spirit the scientific content of the scholar and course schedule, outlining the status of the Romanian school in its first period.

Between 1848 and 1860 the Academy "Mihăileana" continues its activity through the National College (Colegiul Național) and later through the National High School (Liceul Național). But the period from 1835 to 1848 represents its existence and contributed to the cultural union of the Principalities before their political one. The national initiative had priority over all those social, political and economic events which marked that nefarious time span.

Istoria Academiei Mihăilene este legată, firește, de o istorie a școlii românești de până la 1835. Numai din această perspectivă îi putem evalua, evidenția dimensiunile valorice în contextul societății românești moderne. Istoria ei creionează imaginea despre geneza și afirmarea școlii românești moderne (legată de învățământul preuniversitar și universitar) evoluția culturii, instruirii și educației până la 1860, anul deschiderii universității ieșene, prima instituție de învățământ superior din România. Începuturile ei le aflăm prin inaugurarea Academiei Mihăilene, chiar dacă poate fi semnalată o desființare vremelnică a ei la 1848. Prin studierea activității și existenței Academiei Mihăilene vizăm perioadele în care Gheorghe Asachi, Ion Ghica, Mihail Kogălniceanu, cu spiritul lor novator, au îmbogățit conținutul științific în general și îndeosebi al programelor școlare, al cursurilor, conturând statutul școlii românești în perioada ei de început. După 1848 și până la 1860, an în care cursurile vor trece în cadrul universității nou înființate, Academia Mihăileană își continuă activitatea prin Colegiul Național, mai târziu Liceul Național. Acest început marcat de anul 1835 până la 1848 însumează evenimentele existenței sale, maniera în care au fost depășite problemele social-politice și economice specifice perioadei deloc faste inițiativelor de tip național.

Dacă discutăm perioada dinainte de 1835 și urmărim inițiativele și realizările în dezvoltarea școlii naționale remarcăm faptul că activitatea școlară nu poate fi identificată prin elemente consacrate, precum existența unei populații școlare, a unor cadre special pregătite sau să identificăm o politică școlară bine articulată. Putem însă remarca faptul că educația, instruirea tinerilor era realizată prin forme de învățământ instituționalizate sau nu: particular, în colegii sau academii. Spre exemplu dacă efectuăm un studiu asupra matricolelor universității vieneze sau a celei din Cracovia, dintre anii 1441-1448, aflăm că tinerii moldoveni, destul de numeroși, sunt înscriși la cursurile acestor universități și, subliniem, proveneau din locuri diferite ale țării precum: Iași, București, Roman, Bârlad, Suceava etc. Acești tineri, sau măcar o parte dintre ei, erau în măsură, la întoarcerea acasă să disemineze ideile reformatoare apusene în mediul românesc. Cultura română de limbă slavă

consemnează, la începutul secolului XVI, prima creație literară laică, *Letopisețul de când cu voia lui Dumnezeu s-a început țara Moldovei*, redactat la curtea lui Ștefan cel Mare, lucrare ce deschide seria operelor cu valoare istorico-literare și didactice. Semnalarea acestui moment are justificare în susținerea ideii că, de fapt, cartea didactică de istorie laică din școala Moldovenească debutează cu *lucrări-cronici*. În mod real până la editarea abecedarelor, a manualelor, aceste scrieri, alături de cele liturgice, au constituit cartea școlară în țările române, cu alte cuvinte au constituit materialul didactic. Schimbarea a survenit după apariția tiparului și introducerea limbii române ca limbă de cult. E ușor de sesizat că după ce limba română a devenit limbă oficială, școala a devansat biserica, aceasta, este știut, abordă constant o atitudine conservatoare, tradiționalistă. După 1508, prin înființarea, la Mănăstirea Dealu-Târgoviște a primei tipografii românești, editările de aici deserveau cu manuale, carte de învățătură, toate provinciile românești.

Un alt moment în evoluția învățământului românesc îl reprezintă introducerea limbii române în binecunoscuta școală din Șcheii Brașovului, iar prin deschiderea colegiilor de tip umanist (de limbă latină sau greacă) a fost creată acea breșă în sistemul de învățământ de limba slavonă. De exemplu între 1552 și 1561, în Moldova, la Hârlău găsim atestat primul colegiu medieval înființat de domnitorul Alexandru Lăpușneanu în prima sa domnie. Astfel după aceste începuturi se poate vorbi de secolul al XVII-lea ca fiind perioada în care au fost inaugurate mai multe instituții școlare de tip colegial și preuniversitar cu activitate îndelungată, precum Colegiul Vasilian sau Academia Domnească din Iași, colegiul la care a studiat spătarul Milescu și mitropolitul Dosoftei, Colegiul Sfântul Sava de la București, instituții școlare deschise de Gheorghe Duca, Șerban Cantacuzino, și Constantin Brâncoveanu. Prin unele elemente din programele lor aceste instituții marchează începuturile dezvoltării învățământului superior din țările române. Sintetizând, se poate spune că acest secol marchează dezvoltarea tiparului și contribuția sa esențială în dezvoltarea activității școlare (Iorga numește cronicarii moldoveni drept ctitori ai conștiinței naționale românești). Specificul acestui secol al XVII-lea este, așadar, inițiativa și trecerea treptată a școlii din mâna clerului, deci a bisericii în mâna nobililor și apoi a statului. În acest climat ia ființă cea mai importantă ctitorie de învățământ din Moldova, înființată de Vasile Lupu la sfârșitul anului 1639, la biserica Trei Ierarhi din Iași, școală organizată cu elemente de învățământ superior după modelul Academiei din Kiev (1632), având sprijinul Mitropolitului Petru Movilă, inițiatorul Sinodului de la Iași pentru apărarea dreptei credințe. Iată argumentul: „*Văzând domnul marea lipsă de dascăli buni în țara noastră (...) au așezat prin a sa chemare dascăli buni și râvnitori la învățătură de la Kiev (...) și de la preasfințitul mitropolit Moghilă, arhiepiscopului Kievului, ca să fie spre învățătură și luminarea minții copiilor pământului nostru*”. Alături de școala domnească din Iași amintim că se păstrează, pe teritoriul țării și alte centre românești de învățătură în orașe, sate sau mănăstiri. Să amintim, de asemenea, afirmațiile misionarului catolic, Bandinus, care spunea că în vremea lui Vasile Lupu, existau în Iași numeroase școli, mai multe de douăzeci, în care se învăța în limba latină, dar și în limba țării. Iezuitul Francesco Fide spunea, și el, într-o scrisoare, din 24 iulie 1693, adresată Congregației De Propaganda Fide: „*acum 15 ani venisem în Moldova și am fost repartizat la Iași, și în toată țara pe atunci nu era altcineva să vorbească sau să știe limba latinească afară de Mironașco Costin, mare logofăt. Astăzi toată floarea nobilimii vorbește latinește și mulți dintre dâșii sunt foarte învățați. Actualul principe, Constantin Duca, în vârstă de 23 de ani, este un elev al meu; hatmanul, serdarul și secretarii domnești pentru corespondență cifrată sunt și ei elevi și fii spirituali ai mei*”. (Constantin Cartoian, *Istoria Literaturii Române*) Așadar remarcăm faptul că în învățământul de colegiu mediu și elementar, precum și în cel academic are loc substituția aproape deplină a limbii slavone cu cea română și cu cea greacă în cel colegial și preuniversitar. Secolul al XVIII-lea rămâne responsabil cu preponderența predării în limba greacă. Învățământul românesc de limbă greacă a

constituit o etapă cu deosebită semnificație pentru învățământul și cultura românească. Fără excepție domnitorii din Moldova de după 1700 s-au preocupat de învățământ, au inițiat măsuri în favoarea școlii. De exemplu Antioh Cantemir hotărâ, la 1706, ca toate mănăstirile din țară să contribuie cu câte 120 galbeni la susținerea școlilor. Cea dintâi inițiativă cu efecte pe termen lung, a fost deschiderea în 1714 a Școlii Domnești, iar după 1717 a devenit o adevărată Academie Domnească. Hrisovul domnului fanariot Nicolaie Mavrocordat, 1711 spune: „*De mult avea de gând Neculai-vodă să facă două lucruri bune în țară, tipografie să tipărească cărți, și a doua să facă școale, ca să învețe cine, ci a vrea fără plată...*”

Să subliniem faptul că nu există nici un document care să ateste că în sate ar fi existat școli grecești sau în limba slavonă, acestea existau doar în târgurile mai răsărite și în orașe, școala rurală rămâne legată de biserică, iar limba folosită e cea a țării. De asemenea să nu oміtem semnalul dat de Inochenție Micu pledând pentru școala românească, semnal susținut și amplificat de Școala Ardeleană cu reprezentanții ei, dascăli de renume. O nouă perioadă în evoluția învățământului românesc o reprezintă cea de după 1766, perioada celor două domnii ale lui Grigore Alexandru Ghica, domn deosebit de luminat. Acum este reorganizată Academia Domnească de la Iași ai căror dascăli erau cunoscători de elină greacă, latină, așadar dispărușeră dascălii de limbă slavonă. De asemenea putem vorbi acum de o laicizare a învățământului, o studiem ca o etapă nouă a evoluției acestuia în secolul XVIII. Acum se poate vorbi de apariția primelor abecedare. În 1755, la Iași este tipărit un *Bucvar sau începere de învățatură*. De asemenea la sfârșitul secolului, Mitropolitul Iacob Stamate, propune înființarea la Academia Domnească a unei clase de inginerie practică și tot acum, ca etapă nouă, remarcăm tendința de promovare a limbii române ca reacție împotriva preponderenței predării în limba greacă și răspândirea studiului în limba franceză. La început fenomenul devine manifest mai cu seamă în învățământul particular, dar treptat și în cel instituționalizat. Tendința continuă și după 1821. Ca efect aproape spontan semnalăm înființarea școlii de catiheți de la Socola din Iași, 1803, în timpul domniei lui Alexandru Moruzzi, ca operă a Mitropolitului Veniamin Costachi. Acest seminar a fost prima instituție de învățământ din Moldova unde se preda în limba română, iar la 1814, Gheorghe Asachi își deschidea cursul de inginerie hotarnică la predarea căruia folosește manualele în limba română scrise de el însuși. Mai târziu, în 1927, Asachi întors de la Viena, reluându-și locul de referendar la Epitropia școalelor, alături de Veniamin Costachi, Constantin Mavrocordat și viitorul domn, Mihail Sturza, inaugurează împreună cu aceștia școala Normală de la Trei Ierarhi organizată cu ciclurile: elementar, normal și gimnazial.

Prin Regulamentul Organic, după 1931, va fi proclamat învățământul drept sarcină a statului, inițiindu-se politici școlare naționale, școala devenind un serviciu public cu predare în limba română.

În acest climat legislativ a fost înfăptuită cea mai importantă ctitorie de învățământ românesc, Academia Mihăileană, continuare a vechii Academii Vasiliene. Începuturile acestui for de învățământ le marcăm prin anul 1814 prin inaugurarea cursului de inginerie hotarnică, care, împreună cu alte cursuri, va trece de la Academia Vasiliană la noua instituție, după anul 1835. Se predă aici filosofie, logică, metafizică, etică, științe matematice, fizică teoretică și experimentală, chimie, istorie naturală, economie, limbă și literatura franceză, iar dascălii, cu toți, erau instruiți să știe română și latină. Inaugurată de chiar domnitorul Sturza, la 14 iunie 1835, Academia nu mai era acum un colegiu de tip medieval, însă, putem sesiza, nici universitate. A fost o instituție cu funcție dublă: preuniversitar, cu gimnaziu și clase colegiale și universitar cu facultăți. Astfel ea a rămas până la 1860 instituția de învățământ de cel mai înalt grad din Principatele Române.

Un moment special în activitatea Academiei l-a constituit venirea lui Ion Ghica, în 1842, ca profesor de geologie și mineralogie la început, apoi de economie politică. Un alt moment de semnalat

este deschiderea cursului de istorie națională al lui Mihail Kogălniceanu, 1843, pe care-l îl ține acesta până în 1944, când este îndepărtat de la catedră și locul său fiind ocupat pe rând de V.A. Urechia, A.D. Xenopol și alții.

Privind retrospectiv activitatea Academiei putem remarca faptul că în scurt timp a devenit instituția centrală de învățământ populată cu absolvenți ai școlilor din ținuturi, care au devenit ocupanții posturilor în dregătoriile statului, dar și în catedrele școlilor ținutare de unde veniseră, iar alții au plecat, pentru completarea studiilor, la universități și academii străine. Promoțiile de absolvenți împreună cu profesorii lor formau, pe la anii 1848, o mare parte a inteligenței moldovenești, și care au participat și susținut evenimentele de la revoluția din 1848.

În perioada de început Academia Mihăileană și-a orientat activitatea spre formarea de cadre didactice, bine pregătite și imperios necesare, care să acopere nevoile didactice, să determine dezvoltarea culturii și a economiei naționale. Sunt primii aici pentru studii tineri din toate categoriile sociale (sunt 24 de locuri aprobate doar pentru săraci, fără taxă), de asemenea existau studenți stipendiști (existau profesori care-și cedau salariul pentru stipendiile studenților merituoși). În cataloage găsim tineri din Iași, Bacău, Focșani, Botoșani, Hârlău, Neamț, Galați, Roman și altele, așadar dimensiunile sociale naționale sunt evidente.

Prin Academia Mihăileană și activitatea ei înregistrăm triumful definitiv al limbii române în învățământul mediu și superior, este afirmată laicizarea sistemului național de învățământ, dezvoltarea științelor și, de asemenea este evidentă contribuția instituției școlare la unificarea culturală a principatelor, firește înainte de cea politică.

Componenta universitară, academică va dispărea odată cu înființarea în 1860 a primei universități din România, la Iași, dar care nu poate avea altă dată de naștere decât prin cea a întemeierii Academiei Mihăilene.